

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Пламен Димитров, дм

на дисертационния труд на тема „Тенденции в наднорменото тегло при деца на 7-годишна възраст в България и рискови фактори, свързани с храненето“

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
на д-р Екатерина Найденова Чикова-Ишченер

Докторантът д-р Екатерина Найденова Чикова-Ишченер е представила всички необходими документи и материали по процедурата за придобиване на научна и образователна степен „Доктор“ съгласно изискванията.

Д-р Чикова-Ишченер е завършила с отличие Първа английска езикова гимназия в гр. София през 1997 г. и медицина в Медицински университет – София през 2005 г. От 2014 г. е с придобита специалност „Хранене и диететика“.

Постъпва на работа в Националния център по опазване на общественото здраве (НЦООЗ) през 2011 г. като асистент към секция „Хранене и общественото здраве“. В периода 2016-2019 г. след конкурс е зачислена като редовен докторант в същата структура (преименувана на отдел “Храни и хранене“ към преобразуваният Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА) . Отчислена е с право на защита. През 2020 г. след успешна процедура е назначена за асистент в отдел „Храни и хранене“ към НЦОЗА, където работи до момента.

Участвала е в редица обучения и специализации за повишаване на квалификацията в Италия и Австрия, тематични обучения по проекти към Световната здравна организация, Световната федерация по затлъстяване, Станфордския университет в САЩ, Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Националния център по общественото здраве и анализи.

Проблемите, свързани с наднорменото тегло в детска възраст са сред основните приоритети на общественото здраве и сериозен риск за здравния статус и благосъстоянието на цялото общество. Избраната тема на дисертационния труд е актуална и значима от научна и приложно-практическа гледна точка. Проучването е съсредоточено върху очертаване на тенденциите в разпространението на наднорменото тегло при деца на 7-годишна възраст в България и оценка на рисковите фактори, свързани с храненето. Проблемът е изключително актуален в световен план не само поради тревожните прогнози, че затлъстяването ще нараства с по-бързи темпове сред децата, отколкото сред възрастните и неуспехите до момента за справяне с епидемията от затлъстяване в детска възраст. Темата е особено актуална за България, тъй като до момента в страната ни не е правен на базата на сравними проучвания, които използват единна методология, задълбочен анализ на тенденциите в наднорменото тегло в детска възраст и динамиката във влиянието на рисковите фактори, които го обуславят.

Дисертационният труд е представен на общо 158 страници и е оформен съгласно изискванията на ЗРАСРБ. Текстът е ясно написан и добре структуриран, като включва следните раздели: въведение (2 стр.), литературен обзор (35 стр.), цел и задачи (1 стр.),

дизайн на проучването, контингент и методи (10 стр.), резултати и обсъждане (47 стр.), изводи (3 стр.), препоръки (2 стр.) и приноси (2 стр.), литература (17 стр.) и 2 броя приложения (30 стр.).

Разработката е богато онагледена с 8 фигури и 33 таблици в основния текст, и допълнителни 23 таблици в приложенията.

Библиографията включва 195 съвременни литературни източника, от които 33 на кирилица и 162 на латиница.

Резултатите от дисертацията са **публикувани** в 4 статии – 3 статии в български списания и 1 статия в чуждестранно списание. Във всички публикации д-р Чикова-Ишченер е първи автор. Част от резултатите са представени в съавторство на 16 научни форума, от които 4 са проведени в България, а 12 в чужбина.

В **литературния обзор** е посочена значимостта на проблема за общественото здраве, като се акцентира върху неблагоприятните последици както в краткосрочен, така и в дългосрочен план на индивидуално ниво и върху цялото общество. Проследени са тенденциите в последните години за увеличаване на дела на тежкостепенно затлъстяване сред децата в развитите страни. Очертана е връзката с храненето на децата и юношите и е подчертано залагането му като приоритет в Националната здравна политика на България. Обоснован е избора на първокласниците в България като таргетна група за задълбочено изследване на тенденциите в наднорменото тегло в България през последните 15 години. Направеният теоретичен анализ показва отлична информираност на дисертантката по проблема и сам по себе си е с научно-теоретичен принос.

На база анализ на информацията в литературния обзор е изведена хипотеза, ясно е формулирана **целта** на дисертационния труд и са определени **задачите**. Целта е да се извърши оценка на тенденциите в наднорменото тегло при деца на 7-годишна възраст в България в периода 2008-2023 г. и рисковите фактори, свързани с храненето. Задачите са пет и логично произтичат от целта.

Подробно е изложена методологията на проучването като са описани **дизайнът на проучването, контингентът и използваните методи**. Инструментариумът за проучването е добре подбран и адаптиран за използване върху българското население. Използвани са данни от петте кръга на провеждане в България на Европейската инициатива на СЗО за наблюдение на затлъстяването при деца. В периода 2008-2023 г. са изследвани общо 15 347 деца в първи клас на 7-годишна възраст. Проучванията са национално представителни. Адекватно на заложените цел и задачи са подбрани богат набор от методи, а именно оценка на хранителен статус чрез антропометрични измервания и оценка на антропометрични индекси, анкетен метод, оценка на честота на хранителна консумация, определяне на индекс на рисково за здравето поведение на децата и подходящи статистически методи.

Резултатите от проучването са структурно обособени спрямо поставените задачи, представени са ясно и изчерпателно, като са добре онагледени с подходящо избрани таблици и фигури.

Установена е неблагоприятна тенденция за статистически значимо нарастване на наднорменото тегло и затлъстяването сред национално представителна извадка от първокласници на 7-годишна възраст в периода 2008-2023 г. (от 28.2% на 32% за наднормено тегло, в т. ч. затлъстяване от 12.4% на 15.2%).

Идентифицирано като нов значим проблем на общественото здраве в България е тежкостепенното затлъстяване при момчетата на 7-годишна възраст, което достига 6.6% през 2023 г. За наблюдавания период е установено сериозно, близо двукратно нарастване на централното (абдоминално) затлъстяване от 11.9% до 20.4%. В селата са идентифицирани и описани бързи и значими промени в относителния дял на наднормено тегло и затлъстяване при децата на 7-годишна възраст, като нивата достигат и надвишават тези в градовете, където не се наблюдава тенденция за статистически значимо нарастване.

Отчетена е важна промяна в посоката на действие на социално-икономическия статус на семействата като рисков фактор за наднормено тегло и затлъстяване при децата. В периода 2008-2023 г. се наблюдава статистически значимо влошаване на здравния и хранителен статус на семействата на първокласниците, което повишава риска за наднормено тегло и затлъстяване при децата.

Допълнително, анализът на рисковото за здравето поведение на децата по отношение на храненето показва благоприятна статистически значима тенденция за подобряване, като не се отчитат значими разлики между групите деца с тегло в норма и тези с наднормено тегло/ затлъстяване. Резултатите сочат подобряване на училищната среда и профила на предлаганите на територията на училищата групи храни и напитки сред първокласниците, което доказва положителния ефект от реализирания национален пакет от политики за подобряване храненето на учениците.

Резултатите са обективни и достоверни, като **обсъждането** им е направено компетентно и задълбочено. В резултат на направените анализи докторантката е формулирала 12 основни **извода**, които отразяват напълно закономерно основните постижения на дисертационния труд.

Разработени са конкретни **препоръки**, адресирани към Министерство на здравеопазването, Министерство на образованието и науката, Министерство на земеделието и храните и Браншовите организации на производителите на храни и напитки за приоритетни области на бъдещи действия.

Докторант Чикова-Ишченер е представила и аргументирала **5 приноса** с научно-теоретичен и 5 приноса с научно-приложен характер.

Особено внимание заслужава приносът, че за пръв път в България чрез серия от срезови проучвания, проведени с единен протокол, методология и инструменти за измерване е установена тенденция за нарастване на наднорменото тегло и затлъстяването сред национално представителна извадка от първокласници на 7-годишна възраст. Унифицираната методология позволява сравнимост на резултатите във времето както на национално, така и на международно ниво. Доказано е важното значение за България на системата за мониторинг на затлъстяването при деца на 7-годишна възраст като ценен инструмент за очертаване на тенденциите, периодично наблюдение и оценка на антропометричния статус и рисковите фактори за наднормено тегло и затлъстяване.

За първи път в страната са идентифицирани като нови проблеми на общественото здраве тежкостепенното затлъстяване при момчетата на 7-годишна възраст, бързият ръст на абдоминалното затлъстяване, значимите промени в селата на относителния дял на наднормено тегло и затлъстяване при децата на 7-годишна възраст, които са в основата на наблюдаваната негативна тенденция за нарастване, обръщането на посоката на

действие на социално-икономическия статус на семействата като рисков фактор за наднормено тегло и затлъстяване при децата. Потвърдена е ролята на здравния и хранителен статус на родителите и тяхната информираност като важни рискови фактори, които поддържат епидемията от детско затлъстяване.

Значим принос за общественото здраве е и научно обоснованата необходимост от разработване и прилагане на програми за справяне с епидемията от детско затлъстяване със специален фокус върху рисковите подгрупи деца и техните родители, както и потвърждаването на необходимостта от прилагане на устойчива хранителна политика в България за подобряване храненето на учениците.

Бих искал да изразя доброто си лично впечатление от цялостния прочит на дисертационния труд, който представлява логично планирано и компетентно осъществено научно изследване. Разработката се отличава с професионализъм, задълбоченост и добросъвестност. Личното участие на докторантката е безспорно, като формулираните приноси и получени резултати отразяват високото качество на работа, задълбочените познания и възможности за осмисляне и систематизиране на значимия обем емпирични данни, наблюдавани явления и концепции.

Предвид актуалността на проблема и значимостта на резултатите, предлагам в бъдеще работата по темата да се задълбочи и разшири, като се изготви монография, която да бъде от полза за медицинските и немедицинските специалисти. Резултатите от дисертационния труд да се разпространят, като се представят на научни форуми и пред широката публика.

Заклучение:

Разработката е завършен дисертационен труд, отговарящ на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагането му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НЦОЗА за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Хранене и диететика“. Разработеният проблем е много актуален, научно-обоснован, като оформените резултати и изводи са със значим научно-теоретичен и научно-приложен принос за разработване и прилагане на програми за справяне с епидемията от детско затлъстяване със специален фокус върху рисковите подгрупи деца и техните родители. Дисертационният труд е новаторски по своята същност за България, като позволява идентифициране на приоритетни области на бъдещи действия за подобряване храненето и хранителния статус на 7-годишните ученици в България в съответствие с идентифицираните проблеми в проучването.

Въз основа на гореизложеното давам висока оценка на разработката и убедено гласувам положително за присъждането на образователна и научна степен „Доктор“ на д-р Екатерина Чикова-Ишченер по научна специалност „Хранене и диететика“, област на висше образование: 7. „Здравеопазване и спорт“, Професионално направление 7.1. „Медицина“.

02.04.2024 год.
гр. София

Проф. д-р Пламен Димитров, дм:.....

